903 (2020-2021) – Nr. 2
ingediend op 25 november 2021 (2021-2022)

Verslag

namens de Verenigde Commissies
voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering
en voor Wonen en Onroerend Erfgoed
uitgebracht door Joke Schauvliege en Manuela Van Werde

over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door viceminister-president Bart Somers
en minister Matthias Diependaele

Visienota over beleidsmaatregelen voor de her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen

Documenten in het dossier:
903 (2020-2021) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

verzendcode: BIN
WON

Vlaams Parlement

Samenstelling van de Commissie voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering:

Voorzitter: Kris Van Dijck.

Vaste leden:
Maaike De Vreese, Nadia Sminate, Annabel Tavernier, Kris Van Dijck, Paul Van Miert;
Yves Buysse, Chris Janssens, Sam Van Rooy;
Katrien Partyka, Brecht Warnez;
Tom Ongena, Bart Tommelein;
An Moerenhout, Jeremie Vaneeckhout;
Maxim Veys.

Plaatsvervangers:
Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Bert Maertens, Freya Perdaens, Elke Sleurs;
Adeline Blancquaert, Guy D'haeseleer, Kristof Slagmulder;
Koen Van den Heuvel, Hilâl Yalçin;
Stephanie D'Hose, Emmily Talpe;
Meyrem Almaci, Celia Groothedde;
Kurt De Loor.

Toegevoegde leden:
Lise Vandecasteele.

Samenstelling van de Commissie voor Wonen en Onroerend Erfgoed:

Voorzitter: Kurt De Loor.

Vaste leden:
Allessia Claes, Sarah Smeyers, Nadia Sminate, Manuela Van Werde, Katja Verheyen;
Adeline Blancquaert, Guy D'haeseleer, Kristof Slagmulder;
Vera Jans, Joke Schauvliege;
Gwenny De Vroe, Mercedes Van Volcem;
An Moerenhout, Tine Van den Brande;
Kurt De Loor.

Plaatsvervangers:
Inez De Coninck, Liesbeth Homans, Sofie Joosen, Rita Moors, Lorin Parys;
Leo Pieters, Klaas Slootmans, Frieda Verougstraete-Deschacht;
Katrien Partyka, Katrien Schryvers;
Steven Coenegrachts, Jean-Jacques De Gucht;
Ann De Martelaer;
Maxim Veys.

Toegevoegde leden:
Tom De Meester.

INHOUD

I. Toelichting 4
II. Bespreking 6
1. Tussenkomsten van de leden 6
1.1. Tussenkomst van Joke Schauvliege 6
1.2. Tussenkomst van Kristof Slagmulder 7
1.3. Tussenkomst van An Moerenhout 8
1.4. Tussenkomst van Maurits Vande Reyde 8
1.5. Tussenkomst van Manuela Van Werde 9
1.6. Tussenkomst van Kurt De Loor 9
2. Replieken 10
2.1. Repliek van minister Matthias Diependaele 10
2.2. Repliek van minister Bart Somers 11
2.3. Afsluitende repliek van Maurits Vande Reyde 12
2.4. Afsluitende repliek van Joke Schauvliege 13
2.5. Afsluitende repliek van minister Bart Somers 13
Bijlage: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be

De Verenigde Commissies voor Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering en voor Wonen en Onroerend Erfgoed bespraken op 25 oktober 2021 de visienota van de Vlaamse Regering over beleidsmaatregelen voor de her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen.

Aan de bespreking namen deel:
- Bart Somers, viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen;
- Matthias Diependaele, Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed.

Bij de uiteenzetting werd door minister Bart Somers en minister Matthias Diependaele gebruikgemaakt van een presentatie die terug te vinden is op de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be.

(Deze vergadering werd als hybride vergadering georganiseerd.)

I. Toelichting

Minister *Bart Somers* en minister *Matthias Diependaele* lichten de visienota gezamenlijk toe. Zij maken hiervoor gebruik van een presentatie die afbeeldingen bevat van bestaande her- of nevenbestemmingen van parochiekerken (Sint-Niklaaskerk in Westkapelle, kapel van het Clarissenklooster in Hasselt, Heilig Hartkerk in Mechelen, Paterskerk in Oud-Rekem, kapel van de Broederschool in Sint-Niklaas, kapel van het Militair Hospitaal in Antwerpen, Franciscanenkerk in Mechelen, Sint-Jozefkerk Battel in Mechelen, kapel in Ruiselede, Sint-Alfonsuskerk in Leuven). Deze voorbeelden illustreren volgens de ministers de diversiteit en het potentieel van her- of nevenbestemming van kerkgebouwen in Vlaanderen.

Minister *Bart Somers* overloopt de vijf krachtlijnen van de visienota: een sterkere ondersteuningsstructuur voor gemeenten en lokale kerkbesturen; een betere planning via de kerkenbeleidsplannen; een betere financiële steunverlening, gericht op de reële noden; een omkadering voor privaat initiatief bij herbestemming en een betere inventarisatie van herbestemmingsprofielen.

Minister *Matthias Diependaele* licht de eerste krachtlijn van de visienota toe: het nieuwe Programma Toekomst Parochiekerken. Dit wordt uitgevoerd door een multi-disciplinair team met een programmacoördinator, dat wordt ingebed bij de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG). Minister Bart Somers zal hiervoor een werkingssubsidie voorzien. Het programma wordt aangestuurd door een stuur-groep, voorgezeten door de twee betrokken ministers, en ondersteund door een secretariaat. Onder meer het Agentschap Binnenlands Bestuur, het Agentschap Onroerend Erfgoed en de Bisschoppenconferentie zullen deel uitmaken van de stuurgroep.

Het Programma Toekomst Parochiekerken zal worden uitgerold op basis van een beleidsplan dat de VVSG samen met PARCUM, het door de Vlaamse overheid erkende museum en expertisecentrum voor religieuze kunst en cultuur, zal opmaken, na consultatie van de stuurgroep. Op basis van dit beleidsplan zal de minister bevoegd voor onroerend erfgoed een samenwerkingsovereenkomst afsluiten met PARCUM, als basis voor de werkingssubsidie van 211.000 euro. Minister Bart Somers zal hetzelfde doen met de VVSG.

De minister stelt de doelstellingen van het programma voor: er komt één duidelijk aanspreekpunt voor de ondersteuning van lokale besturen en kerkbesturen; alle betrokken actoren en organisaties worden in het programma samengebracht; vraagstukken worden in kaart gebracht, om deze ook met andere besturen te delen;

er worden communicatie- en vormingsevents georganiseerd en een specifiek steunaanbod ontwikkeld. Deze doelstellingen zullen verder worden uitgewerkt bij de opmaak van het beleidsplan.

De tweede krachtlijn van de visienota, de kerkenbeleidsplannen, zijn volgens minister *Bart Somers* een belangrijk instrument. Vandaag beschikken 234 lokale besturen over dergelijk beleidsplan. De kwaliteit van deze plannen moet verbeteren. De Vlaamse Regering wil hier een instrument van maken dat – meer dan nu het geval is – aanstuurt op duidelijke keuzes over de toekomst van parochiekerken. Daarom zal de opmaak van een kerkenbeleidsplan worden verplicht en verankerd in de organieke eredienstregelgevingen. Elke nieuwe bestuursperiode wordt een actualisering voorzien. Ook zullen de plannen informatie over de eigendomsstructuur moeten bevatten – wat nu een hindernis kan vormen bij herbestemmingsprojecten – alsook een onderbouwde visie met engagementen omtrent het toekomstig gebruik (behoud, her- of nevenbestemming), inclusief een plan van aanpak hoe dit zal worden gerealiseerd. Bijkomend blijft het kerkenbeleidsplan een voorwaarde voor het bekomen van erfgoedpremies en subsidies voor niet-beschermde kerken.

De derde krachtlijn is bijkomende financiële ondersteuning. Minister *Matthias Diependaele* geeft aan dat de Vlaamse Regering beschermde kerken meer kansen wil geven in het traject naar herbestemming. Bijkomende werken, zoals het installeren van sanitair, zullen in aanmerking komen voor premies. Dit veronderstelt een regelgevingstraject, dat de minister tegen 1 januari 2023 wenst af te ronden. Een eerste oproep voor een erfgoedpremie voor structurele neven- en herbestemming van beschermde kerken is lopend.

Minister *Bart Somers* vult aan dat ook voor niet-beschermde kerkgebouwen bijkomende financiële steun wordt voorzien. Tot 2013 waren er enkel subsidies voor investeringen in eredienstgebouwen. Sinds 2013 is dit uitgebreid met subsidies voor werken die nevenbestemmingen mogelijk maken, en met subsidies voor haalbaarheidsstudies naar her- of nevenbestemming. Deze visienota voegt hier subsidiemogelijkheden aan toe voor niet-beschermde kerken, meer bepaald voor opmetingsplannen en trajectbegeleiding en voor kleinere aanpassingswerken of noodzakelijke basisinvesteringen. Dit heeft tot doel niet-beschermde kerken in stand te houden voor herbestemming. Dit is mogelijk indien er nog geen beslissing is over een toekomstige functie, en op voorwaarde dat het gebouw in (semi)publieke of non-profithanden blijft. Het kan gaan om kerken die al dan niet meer worden gebruikt voor de eredienst. Vanuit het stedenbeleid zal de minister in het kader van de projectoproepen voor stadsvernieuwingsprojecten aandacht schenken aan de her- en nevenbestemming van kerkgebouwen.

De vierde krachtlijn van de visienota is het stimuleren van private initiatieven als zinvolle optie bij de herbestemming van eredienstgebouwen. 'Privaat' verwijst zowel naar commerciële als naar non-profitactiviteiten. Uit een survey blijkt volgens minister Bart Somers dat 47 procent van de burgemeesters een herbestemming met een commerciële functie als een mogelijkheid beschouwt.

Om dit te stimuleren worden twee acties opgezet. Ten eerste zal in het nieuwe programma worden onderzocht hoe een makelaarsfunctie tot stand kan worden gebracht tussen kerk- of gemeentebesturen die een kerkgebouw willen valoriseren en private actoren die op zoek zijn naar een evenementenruimte voor bijvoorbeeld optredens, beurzen of tentoonstellingen. Dergelijke organisatie bestaat reeds in Nederland, voor de Friese kerken.

Daarnaast zal samen met de kerkelijke overheid een duidelijk richtkader worden opgemaakt voor het faciliteren van private herbestemmingen. De notie van een waardig gebruik – die voor het eerst werd opgenomen in de visienota – is daarbij van belang. Verder overleg is nodig om te bepalen hoe dit concreet kan worden ingevuld.

Via dit programma wil de Vlaamse Regering lokaal bemiddelend werken en ondersteunend zijn aan lokale participatieprocessen bij privaat georiënteerde herbestemmingsprocessen.

Minister *Matthias Diependaele* licht de laatste krachtlijn toe. Deze betreft de inventarisatie van herbestemmingsprofielen. Hiervoor wordt een externe opdracht uitgeschreven door het Agentschap Onroerend Erfgoed, bestaande uit de screening van de erfgoedwaarde en de opmaak van een herbestemmingsprofiel voor elke parochiekerk. De minister verduidelijkt dat het daarbij enkel gaat over de erfgoedwaarde van de kerk. Nagenoeg alle kerken in Vlaanderen zijn opgenomen in de inventaris voor bouwkundig erfgoed (niet te verwarren met beschermde monumenten), waardoor bij lokale besturen vaak het verkeerde idee leeft dat er geen mogelijkheden zijn met het gebouw. Dit initiatief wil hier meer duidelijkheid over verschaffen. Ook partiële beschermingen – waarbij bijvoorbeeld enkel het koor of de toren beschermd is – en de roerende goederen zullen worden onderzocht en beleidsvoorstellen zullen worden geformuleerd.

De minister schetst het vervolgtraject. Er werd reeds gestart met de uitrol van het programma. Vlak voor deze vergadering vond hierover een overleg plaats met de VVSG en PARCUM. De eerste opdracht is de opmaak van een beleidsvisie. Parallel start het wetgevende proces en worden de bestekken gemaakt voor de externe opdrachten. Alles wordt dus gelijktijdig in gang gezet, om geen tijd te verliezen.

II. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Tussenkomst van Joke Schauvliege

Joke Schauvliege meent dat de visienota en de bespreking ervan lang op zich lieten wachten. Het resultaat mag er echter zijn. De nota bevat zeer veel goede elementen. De grote uitdaging zal erin bestaan dit alles op het terrein uit te voeren, en ervoor te zorgen dat niet te veel tijd verloren gaat met het opmaken van allerhande programma's en plannen. Een sleutelmoment daarvoor zijn de volgende lokale verkiezingen. Het lid acht het zeer belangrijk de lokale besturen tijdig te informeren over wat van hen wordt verwacht, en hen de nodige ondersteuning te bieden.

Het commissielid heeft een aantal concrete vragen voor beide ministers.

Wat is de timing voor de uitrol van het Programma Toekomst Parochiekerken en hoe zal dit concreet functioneren? Welke taken zijn hierin weggelegd voor de VVSG en PARCUM?

Het lid gelooft sterk in de samenwerking tussen de VVSG en PARCUM. Worden aan deze organisaties specifieke instructies gegeven of wordt begeleiding geboden in het traject naar een versterkte samenwerking en de opmaak van een gezamenlijk beleidsplan? PARCUM behoudt zijn werkingssubsidie van 211.000 euro. Deze staat ingeschreven in de visienota. Wordt ook een werkingssubsidie voorzien voor de VVSG?

De visienota voorziet dat de lokale besturen de kerkenbeleidsplannen actualiseren bij het begin van elke nieuwe bestuursperiode. Wat wordt verstaan onder actualisering? Betekent dit een volledig nieuw plan of een aanpassing op basis van eventuele nieuwe elementen? Waarom hebben een aantal gemeenten geen kerkenbeleidsplan en hoe kan men hen hierin ondersteunen?

Joke Schauvliege waardeert de ruimere financiële steunverlening. Kunnen de ministers aangeven welke vorm de subsidiëring concreet zal aannemen en wat de grootteorde daarvan zal zijn?

De visienota vermeldt dat er relatief weinig gebruikgemaakt wordt van de bestaande subsidies voor investeringswerken die nevenbestemming mogelijk maken. Hoe komt dit? Hoe kan dit worden geremedieerd?

De katholieke overheid kan volgens de visienota inhoudelijke grenzen stellen aan private herbestemmingsprojecten met een commerciële functie. Hiervoor wordt een richtkader voorzien. Hoe zal dit concreet verlopen? Welke elementen zal dit richtkader bevatten? Vond hierover reeds overleg plaats?

De makelaarsfunctie is volgens het lid een opvallend voorstel. Leeft deze vraag op het terrein of komt dit idee voort uit de voorbeelden in het buitenland, waar minister Bart Somers naar verwees?

Voor elke parochiekerk zal een herbestemmingsprofiel worden opgemaakt met betrekking tot de erfgoedwaarde van het gebouw. Dit moet resulteren in een lijst van kerken met een bijzondere erfgoedwaarde. Het commissielid vindt dit een heel interessante oefening. Hoe zal dit verlopen? Waar zit die expertise? Wie zal de kosten daarvan dragen?

Joke Schauvliege herhaalt tot slot de nood tot aandacht voor de lokale besturen. Zij vormen de spil van dit traject. Hoe zal hierover met hen worden overlegd en gecommuniceerd? Met het oog op de opmaak van de nieuwe kerkenbeleidsplannen in 2025 is dit essentieel om werkelijke vooruitgang te kunnen boeken.

1.2. Tussenkomst van Kristof Slagmulder

De visienota bevat waardevolle elementen, stelt *Kristof Slagmulder*. Bedoeling is stappen vooruit te zetten in de her- of nevenbestemming van rooms-katholieke parochiekerken in Vlaanderen. Het lid heeft hier op zich geen probleem mee. Hij wijst er echter op dat een kerkgebouw voor veel gelovigen een heilige ruimte is. Bij een herbestemming moet respect worden betoond voor deze gevoelens. Een kerkgebouw mag volgens het Vlaams Belang zeker geen onwaardige nieuwe invulling krijgen.

Het lid merkt op dat slechts 116 van de 300 lokale besturen deelnamen aan de bevraging over dit onderwerp. Hoe verklaren de ministers deze lage responsgraad? Komt er nog een tweede bevraging om de representativiteit te verhogen?

De visienota schenkt te weinig aandacht aan burgerparticipatie, meent het commissielid. Welke herbestemming zien de mensen zitten en welke niet? Daar moet vanaf het begin op worden ingezet. Dit zal het draagvlak voor herbestemmingsprojecten ten goede komen.

Kristof Slagmulder begrijpt dat een aantal kerkgebouwen omwille van de financiële haalbaarheid in handen zullen komen van private investeerders. Daarbij is het belangrijk dat het gebouw geen onwaardige invulling krijgt en de erfgoedwaarde niet wordt overstemd. Hij verwijst naar de Sint-Annakerk in Gent, waar een supermarkt komt. Dit kan niet de bedoeling zijn. De ligging van de kerken maakt het soms moeilijk om er een andere bestemming aan te geven. Vaak zijn er amper parkeermogelijkheden of ligt het gebouw in een verkeersvrij centrum. Dit beperkt de mogelijkheden tot een commerciële invulling. Private initiatieven moeten een echte meerwaarde bieden en goed geïntegreerd zijn. Het lid geeft het voorbeeld van een urnenbegraafplaats als mogelijke herbestemming van een kerkgebouw.

Bij een herbestemming kan er volgens het commissielid geen andere geloofsgemeenschap worden toegelaten. Een kerk mag volgens hem geenszins een moskee of islamitisch cultureel centrum worden. Dit zal niet in goede aarde vallen bij heel wat Vlamingen, gelovigen en niet-gelovigen. Een respectvolle invulling moet rekening houden met deze gevoelens.

Een grote omzichtigheid is volgens Kristof Slagmulder ook geboden bij het eventueel slopen van kerkgebouwen – wat door een aantal burgemeesters werd geopperd. Dat moet ernstig worden gemotiveerd, zeker bij kerken met een historische achtergrond. Het financiële aspect is voor veel gemeenten een zware dobber. Financiële ondersteuning zal dus nodig zijn. Wanneer erfgoed wordt afgebroken, is het voor altijd verloren. Men mag hier niet lichtzinnig mee omspringen, besluit het lid.

1.3. Tussenkomst van An Moerenhout

An Moerenhout stelt enkele vragen namens Jeremie Vaneeckhout, die verhinderd is. Zij merkt op dat de visienota een tabel vanuit de bisdommen bevat, waarbij de som van het aantal kerken per bisdom die exclusief voor de eredienst bestemd zouden blijven, 416 in plaats van 792 bedraagt. Is dit een rekenfout of ziet het lid iets over het hoofd?[1] Dezelfde tabel toont opvallende regionale verschillen in het aantal kerkgebouwen dat voor de eredienst bestemd blijft. Kunnen de ministers dit verklaren?

Welk budget is er voorzien voor de opmaak van de herbestemmingsprofielen en wat is hiervoor de timing?

Wat is het budget voor de kleine aanpassingswerken?

Binnen het stedenbeleid komt er een specifieke focus op de herbestemming van kerkgebouwen. Waarom wordt dit niet voorzien binnen het plattelandsbeleid?

PARCUM behoudt zijn huidige werkingssubsidie. Het lid vraagt zich af of de bijkomende taken in het kader van her- en nevenbestemming hiermee terdege kunnen worden vervuld.

Tot slot stelt An Moerenhout vast dat geen extra middelen voor de uitvoering worden voorzien. Zal de impact van dit plan hierdoor niet te beperkt zijn? Welke meetbare doelstellingen zijn er, en hoe zullen die worden opgevolgd? Wanneer zal de impact van dit plan duidelijk moeten zijn?

1.4. Tussenkomst van Maurits Vande Reyde

De discussie over de herbestemming van kerken kent een lange geschiedenis, stelt *Maurits Vande Reyde*. Sedert de jaren 90 werden in het Vlaams Parlement meerdere plannen besproken. Het resultaat is op dit moment echter redelijk pover. Het goede nieuws is dat er de laatste jaren steeds meer lokale besturen rond dit thema aan de slag zijn gegaan. Dit is mede ingegeven door de aanzienlijke financiële kost die dit patrimonium voor de steden en gemeenten vertegenwoordigt, volgens het lid 127 miljoen euro in 2021.

De uitdaging is om via herbestemming de erfgoedwaarde van kerkgebouwen te behouden, hen een functie te geven met een maatschappelijke meerwaarde en dit alles binnen een financieel kader dat draaglijk is voor lokale besturen. De visienota bevat hiertoe de nodige aanknopingspunten.

[1] Minister Bart Somers reageerde schriftelijk dat het cijfer van 792 een rekenfout betreft. Het totaal van die categorie bedraagt 416.

Het commissielid vraagt hoe de samenwerking met de lokale kerkbesturen en de bisdommen verloopt. Hij vangt daar regelmatig kritische noten over op. Zo schreef bisschop Johan Bonny in augustus 2021 een opiniestuk over dit thema waaruit een zekere terughoudendheid blijkt ten aanzien van herbestemming. De bisschop geeft volgens het lid een aantal redenen op waarom herbestemmingen miniem moeten worden opgevat: het respect voor de sacraliteit van het kerkgebouw en de betekenis die een religieuze ruimte voor de samenleving kan hebben; het respect voor de eigen, christelijke godsdienst en het eigen geloof. Het lid vraagt hoe de plannen die in deze visienota staan zullen worden uitgevoerd. Hij hoopt daarbij op meer medewerking vanuit de kerkelijke besturen en de bisdommen. Hoe kunnen zij mee in bad worden genomen? Uit de voorbeelden blijkt volgens Maurits Vande Reyde immers dat herbestemming een win-winsituatie kan zijn.

1.5. Tussenkomst van Manuela Van Werde

Manuela Van Werde meent dat de grote verdienste van deze visienota is dat er voor de eerste keer gestreefd wordt naar een geïntegreerde aanpak van her- en nevenbestemmingen. Sinds de opmaak van de conceptnota van minister Geert Bourgeois in 2011 hebben de kerkelijke overheden een positieve bijdrage geleverd aan het denkproces over dit thema. PARCUM heeft jarenlang expertise opgebouwd op het vlak van roerend en onroerend kerkelijk erfgoed en heeft sterk ingezet op het creëren van draagvlak. De visienota voorziet bovendien een centraal aanspreekpunt en financiële ondersteuning voor niet-beschermde kerkgebouwen. Dit zijn belangrijke maatregelen om tot concrete initiatieven te komen, waar het volgens het lid nog aan ontbrak.

Het lid vraagt welke subsidie zal worden voorzien voor het Programma Toekomst Parochiekerken.

Het commissielid heeft meerdere vragen met betrekking tot de herbestemmingsprofielen. Hoe zien beide ministers de uitvoering van de herbestemmingsprofielen? Wat is de timing daarvan? Wordt in deze profielen ook aandacht besteed aan de waarde van het roerend patrimonium en is hiervoor een samenwerking met Cultuur? Loopt de opmaak van de herbestemmingsprofielen samen met de herevaluatie van de beschermingen? Zullen deze allebei af zijn tegen 2025?

1.6. Tussenkomst van Kurt De Loor

Kurt De Loor meent dat de visienota een aantal goede elementen bevat en waardeert de consultatie van de diverse betrokken actoren die hieraan voorafging. De nota speelt in op de vraag van lokale besturen die een nieuwe invulling willen geven aan kerkgebouwen, maar daarbij op heel wat moeilijkheden stoten, onder meer op financieel vlak.

Het commissielid is echter van oordeel dat de visienota op een aantal punten te vaag is en te algemeen blijft. De financiering blijft een probleem. De visienota bevat daarover een aantal maatregelen, maar die zijn volgens het lid te beperkt. Hij verwijst naar de subsidie voor trajectbegeleiding en kleine aanpassingen. Dit gaat over kleinere werken, die niet tegemoetkomen aan de fundamentele financiële hindernissen voor lokale besturen.

Het lid merkt op dat de visienota – in tegenstelling tot voor PARCUM – geen concreet subsidiebedrag vermeldt voor de VVSG. Hoeveel zal de subsidie bedragen? Hoe valt dit te rijmen met de vermelding dat de visienota geen financieel budgettair engagement inhoudt? Hij ondersteunt de vraag van de VVSG om de nodige financiële middelen ter beschikking te stellen voor deze opdracht.

Kurt De Loor ondersteunt tevens de vraag van de VVSG om de herbestemming van kerkgebouwen niet los te zien van de ruimere problematiek van de verplichte financiering van erediensten door lokale besturen, en hierover een discussie ten gronde te voeren.

2. Replieken

2.1. Repliek van minister Matthias Diependaele

Minister *Matthias Diependaele* is verwonderd over de opmerkingen als zou de visienota te vaag zijn. Visienota's zijn – mede op vraag van het parlement – in het leven geroepen om bij aanvang van een beleidstraject de krijtlijnen hiervan kenbaar te maken en input te bekomen van het parlement. De visienota bevat een aantal concrete elementen, maar andere zaken moeten nog worden uitgewerkt. Dat is inherent aan het concept van een visienota.

Wat de diverse vragen in verband met de timing betreft, werd aan PARCUM en VVSG gevraagd om tegen de eerste helft van 2022 een beleidsvisie op te maken.

De subsidie van 211.000 euro aan PARCUM is de huidige subsidie, geeft de minister aan. PARCUM voert die opdracht daarmee reeds uit, en heeft daarin zeer veel ervaring opgebouwd. In de toekomst zal PARCUM meer als kenniscentrum, en meer coördinerend moeten werken.

Wat de subsidie voor kerkgebouwen betreft, kunnen werken voor instandhouding van het erfgoed momenteel worden gefinancierd via erfgoedpremies. Voortaan zal ook worden gekeken naar werken in het kader van herbestemming, bijvoorbeeld uitrusting zoals toiletten of kitchenettes.

De herbestemmingsprofielen zullen worden opgemaakt door externen, vervolgt minister Matthias Diependaele. Het Agentschap Onroerend Erfgoed zal hiervoor een bestek opmaken en de middelen daartoe worden voorzien.

In antwoord op Kristof Slagmulder is de minister het eens met de stelling over het belang van kerken, niet alleen vanuit de erfgoedwaarde maar ook persoonlijk en vanuit de rol die zij spelen in de samenleving. Het lid verwees in zijn vraag naar de Sint-Annakerk in Gent. Dit voorbeeld wordt vaak aangehaald, maar weinig mensen hebben deze kerk al bezocht. De herbestemming als supermarkt wekt hevige reacties op, maar anderzijds staat deze kerk al twaalf of veertien jaar leeg. De minister geeft aan dat miljoenen euro's werden besteed aan de renovatie om de erfgoedwaarde in ere te herstellen, maar sindsdien heeft niemand het resultaat hiervan kunnen bewonderen. Er zijn tal van onderzoeken gevoerd naar alternatieve bestemmingen (bijvoorbeeld concertzaal), maar zonder gunstig gevolg. Dan moet men op het einde van de rit met een open vizier bestemmingen overwegen die dit patrimonium wel behouden en zichtbaar maken. Ook binnen de kerkelijke overheden bestaan hierover uiteenlopende meningen.

Minister Matthias Diependaele kent geen voorbeeld waar de vraag leeft om een kerkgebouw te herbestemmen tot moskee.

Kristof Slagmulder gaf aan dat het altijd draait om financiële ondersteuning. De minister is het daar niet mee eens. Vaak is dit een gemakkelijkheidsoplossing. Ook andere, creatieve oplossingen zijn mogelijk. Dat verschilt dossier per dossier.

De minister heeft de vraag van An Moerenhout over cijfers niet goed begrepen (wegens slechte geluidskwaliteit van de videoverbinding). PARCUM gaf zelf reeds aan de aangepaste taakstelling te kunnen uitvoeren.

De minister antwoordt Manuela Van Werde dat de screening eind 2022 zou moeten afgerond zijn. Ongeveer 11.000 screenings vonden reeds plaats, een 1400-tal gebouwen zijn aangeduid om meer in detail te bekijken.

2.2. Repliek van minister Bart Somers

Minister *Bart Somers* treedt het standpunt van minister Matthias Diependaele in verband met het opzet van visienota's bij. De regering doet een openingszet, waarna er interactie is met het parlement. Dat houdt per definitie een zekere openheid in.

De subsidie aan de VVSG is volgens de minister mede afhankelijk van het beleidsplan, dat begin 2022 zal worden ingediend. Deze subsidie zal recurrent 200.000 à 300.000 euro bedragen. Hiermee kunnen twee à drie medewerkers worden aangesteld om dit traject te begeleiden. Nu gebeurt dit bij VVSG slechts door een persoon. Samen met PARCUM vormt dit een sterk team.

Minister Bart Somers herhaalt dat we voor een maatschappelijk grote keuze staan. Ofwel worden alle leegstaande kerkgebouwen herbestemd met publieke middelen. Daarvoor zijn enkele miljarden nodig. Dat zal leiden tot een verdubbeling van het aantal concertzalen, gemeenschapshuizen enzovoort. De minister beschouwt dit als een gemakkelijkheidsoplossing, waarbij men multipliceert wat vandaag reeds bestaat. De minister vraagt zich af of dit een goede benutting van publieke middelen is en of hiermee geen kansen worden gemist. Hij verwijst daarvoor naar succesvolle private herbestemmingen die de voorbije tien à vijftien jaar in zijn stad Mechelen werden gerealiseerd, en die zowel vanuit commercieel oogpunt als voor de gemeenschap een meerwaarde hebben (concertzaal, cohousing, hotel, brouwerij, kantoor, circusschool enzovoort), en waarin zowel publieke als private middelen werden geïnvesteerd. Op die manier wordt erfgoed ontsloten, kunnen mensen hiervan genieten en wordt ook een lokaal bestuur hier beter van. De uitdaging is oude functies een nieuwe toekomst geven, met veel respect voor het verleden en de waardigheid van de gebouwen.

De minister is het eens met de stelling dat de waardigheid van een gebouw moet worden gerespecteerd. Dit is een contextgebonden debat, waarbij de invulling van dat begrip verschilt van gebouw tot gebouw (bijvoorbeeld kathedraal versus parochiekerk) of van gemeente tot gemeente (bijvoorbeeld een of meerdere kerkgebouwen in de gemeente). Net daarom is het belangrijk dat er in de stuurgroep een goede samenwerking is tussen Onroerend Erfgoed, de VVSG en de Bisschoppenconferentie, opdat zij samen kunnen nadenken binnen welk kader men kan functioneren. Ook participatietrajecten, waarnaar commissielid Kristof Slagmulder verwees, zullen worden ondersteund om de betrokkenheid van de lokale gemeenschap te vergroten.

Het begrip waardigheid bevat volgens minister Bart Somers drie perspectieven. Een eerste is het parochiale, waarnaar ook bisschop Johan Bonny verwees. Het is de evidentie zelve dat een kerkgemeenschap dit als eerste uitgangspunt vooropstelt. Daarnaast brengt de Vlaamse Regering twee andere aspecten in: het cultureelhistorische en het maatschappelijke – waaraan ook de Kerk gevoelig is. Deze drie dimensies moeten worden samengebracht en tegen mekaar worden afgewogen. Dat maakt de sterkte van het beleidsplan.

De makelaarsfunctie bestaat reeds in Nederland, waar de Stichting Oude Groninger Kerken en de Stichting Alde Fryske Tsjerken die functie opnemen, zowel voor definitieve herbestemmingen als voor ad-hocinvullingen (zoals beurzen, congressen). Die aanpak komt dus zowel tegemoet aan de behoeften van organisaties, als aan de nood tot nuttig gebruik van kerkgebouwen. De minister wenst een platform voor dergelijke interactie.

Ook minister Bart Somers is niet op de hoogte van initiatieven waarbij vanuit de islamitische gemeenschap een vraag wordt gesteld om een kerkgebouw te gebruiken. Dat is op dit moment niet aan de orde. Wel heeft hij weet van initiatieven waarbij kerkgebouwen worden gebruikt door orthodoxe en protestantse gemeenschappen.

234 van de 300 gemeenten beschikken over een kerkenbeleidsplan. De minister wil dat dit er overal komt. Dergelijk plan zorgt immers voor een goede interactie tussen het lokaal bestuur en de lokale geloofsgemeenschappen. De bisschop uitte in zijn opiniestuk de vrees dat dit voor grote administratieve lasten zal zorgen, aangezien het plan elke zes jaar moet worden opgemaakt. De minister stelt dat het inderdaad zo is dat het plan bij het begin van elke lokale bestuursperiode moet worden bevestigd. Als er op dat moment geen discussie is over het kerkenbeleidsplan, volstaat een eenvoudige herbevestiging van het bestaande plan. Nieuwe inzichten of beleidsopties vergen uiteraard een aanpassing. De actualisering kan volgens hem dus op een soepele manier verlopen.

Wat betreft de subsidies, geeft minister Bart Somers aan dat er momenteel in 3 miljoen euro is voorzien voor niet-beschermde kerkgebouwen. Dat kan worden uitgebreid tot 4 miljoen euro. Maar met dat budget kan je nog altijd niet veel kerken restaureren en aanpakken. Dat is ook niet de bedoeling van dit plan. Opzet is lokale besturen ondersteunen bij het werkelijk ten uitvoer brengen van de plannen die zij opmaken. Er zal veel sterker worden ingezet op het operationaliseren van projecten, via de makelaarsfunctie en het participatietraject.

Op de vraag van An Moerenhout over het aantal kerken die in aanmerking komen voor herbestemming, kan de minister nu geen concreet antwoord geven. Dat zijn cijfers van PARCUM, die schriftelijk zullen worden bezorgd. De regionale verschillen waarnaar het lid verwees, hangen volgens de minister mogelijks samen met het aantal kerkgebouwen in een regio en het aantal mensen dat hier nog van gebruikmaakt voor religieuze doeleinden.

Tot slot, wat betreft de vraag over het plattelands- en stedenbeleid, antwoordt de minister dat het stedenbeleid een extra hefboom is waarover hij beschikt om daar extra zaken te realiseren. Hij denkt dat de uitdaging in stedelijke omgevingen groter is. Het aandeel gelovigen ligt daar lager en het aantal kerken hoger. Al wil hij dit meteen ook nuanceren, waarbij hij verwijst naar het grote aantal mensen met migratieroots (bijvoorbeeld christenen uit het Midden-Oosten) die in de steden eucharistievieringen bijwonen.

2.3. Afsluitende repliek van Maurits Vande Reyde

Maurits Vande Reyde onderschrijft de conclusies van beide ministers. Waar een wil is, is een weg om samen met alle partners projecten te verwezenlijken waarbij de erfgoedwaarde, de maatschappelijke waarde en het financiële aspect in evenwicht zijn.

De verwezenlijkingen in Mechelen waarnaar minister Bart Somers verwees, gebeurden volgens het lid wellicht in goede samenwerking met de lokale religieuze besturen. Men kan echter niet ontkennen dat andere religieuze besturen niet altijd dezelfde mate van samenwerking met lokale, provinciale of Vlaamse besturen aan de dag leggen, stelt het commissielid. Soms vormen zij een belemmering op het vlak van herbestemmingsmogelijkheden. In dat opzicht ondersteunt hij de opmerking van Kurt De Loor over de koppeling van dit thema met de verplichte financiering van de eredienst door lokale besturen. Dat is op zich een ander debat, maar indien de samenwerking op lokaal niveau stroef verloopt, moeten lokale besturen zelf de keuze kunnen maken waarin zij zelf nog willen investeren.

2.4. Afsluitende repliek van Joke Schauvliege

Joke Schauvliege onthoudt dat er nog veel mogelijkheden zijn om deze visienota vanuit het parlement bij te sturen.

Het lid herhaalt haar bekommernis dat de goede principes en beleidsmaatregelen die in de visienota vervat zitten, deze legislatuur op het terrein moeten worden geïmplementeerd. Bij het aantreden van de nieuwe lokale besturen in 2025 is het heel belangrijk dat de nieuwe initiatieven er zijn, dat ze goed gedragen zijn en goed gecommuniceerd zijn, zodat men er ook mee aan de slag kan gaan. Het lid vraagt dan ook snel uitvoering te geven aan deze visienota.

2.5. Afsluitende repliek van minister Bart Somers

Verwijzend naar het spreekwoord 'woorden wekken, voorbeelden strekken' onderstreept minister *Bart Somers* het belang van realisaties op het terrein. Dit om het defaitisme, de angst of twijfel over herbestemmingen tegen te gaan.

Wat hier wordt voorgesteld, is geen revolutie, maar een evolutie, stelt de minister. Echte stappen vooruit kunnen slechts worden gezet in dialoog. Hij erkent de stelling van Maurits Vande Reyde dat de ene samenwerking niet de andere is. Maar de enige manier om daarin vooruitgang te boeken is de dialoog. De kerkenbeleidsplannen zijn echter niet vrijblijvend. Zij moeten in consensus tot stand komen. Indien hierover geen overeenstemming is, beschikt de gemeenteraad over de mogelijkheid om kredieten voor investerings- en exploitatie-uitgaven die verband houden met de gebouwen voor de eredienst waarvan het toekomstig gebruik ter discussie staat, aan te passen in de meerjarenplanning.

Minister Bart Somers besluit met een oproep naar lokale besturen en kerkbesturen om die dialoog over herbestemmingen op een constructieve manier aan te vatten. Hij beklemtoont daarbij dat de finaliteit van een kerkenbeleidsplan niet in de eerste plaats een herbestemmingsplan is. Heel wat kerkgebouwen zullen blijvend gebruikt worden voor de eredienst. Voor plaatsen waar dit niet meer mogelijk is, moet samen een nieuwe, zinvolle, maatschappelijk waardevolle functie worden gevonden.

Kurt DE LOOR,
voorzitter

Joke SCHAUVLIEGE
Manuela VAN WERDE,
verslaggevers